

A flamand festészet fénykora

Az európai barokk festészet két óriása – Peter Paul Rubens és Anthonis van Dyck – főszereplésével garantált közönségsikert ígérő tárlat látható február 16-ig a Szépművészeti Múzeumban. Az előbbtől mintegy harminc, az utóbbtól tucatnyi remekmű vendégszerepel a közel százhusz alkotást bemutató kiállításon, amelyek a fogadó intézmény saját gyűjteménye mellé a világ leghíresebb negyven képtárából érkeztek.

Már az épület homlokzatáról messzire látszó hívkép is egy tévhitet cáfol, miszerint Rubens főként a meztelen, kövér női testek ábrázolásának volt elhivatott szakértője. Ezt a képet 1606-ban, genovai tartózkodása idején festette a huszonkét esztendő *Brigida Spinola-Doria* márkinőről, aki esküvője után, teljes menyasszonyi díszben állt neki modellt. Az ifjú hölgynek csak az arca és a kézfeje látszik ki az áll alatti, sűrűn ráncolt magas csipke gallér s a dúsan redőzött, ezüst szatén selyemruha takarásából. A textíliák aprólékos részletei, valamint a csillogó drapériák fényes felületei mesterien ellensúlyozzák a helyzetből adódó statikuságot. Természetesen a tárlaton szép számmal szerepelnek a Rubensre olyannyira jellemző korpulens, pucér hölgyek is, jobbára ókori, mitológiai jelenetek ürügyén, mint amilyen a *Venus és Cupido* 1628 táján olajjal festett vászna. Kislánya – *Clara Serena* – 1616 körüli bájos arcmása a gyermekábrázolás iskolapéldája.

A művészek akkoriban bevett szakosodását, megszokott együttműködését jól szemlélteti Rubens és van Dyck közös munkája, a *Mucius Scaevola Lars Porsenna előtt* (kb. 1618-20), akárcsak Rubens és az ifjabb Jan Brueghel olajjal festett falapja, *A három grá-*

Peter Paul Rubens: Brigida Spinola-Doria képmása (1606)
olaj, vászon Copyright Washington, Courtesy National Gallery of Art

cia (1620-24). Az idő tájt az is gyakori volt, hogy hárman dolgoztak együtt egyetlen kép kivitelezésében – például külön-külön az emberi vagy állati alakok, a természeti vagy építészeti környezet megfelelő ábrázolásában. Ennek érdekében pedig nemcsak közös műteremben dolgoztak össze, hanem különleges esetekben akár Amszterdamból Velencébe és vissza is utaztattak műveket, ha a legmegfelelőbb kolléga épp ott tartózkodott tanulmányúton.

A barokk korszaka magával hozta a lenyűgöző fali kárpitművészet újvirágzását is. A szövéshez nemcsak fekete-fehér, méretarányos kartonrajzok születtek, hanem tükörkép formában – akár egy az egyben – olajjal festett, színes vásznak is. A bécsi Liechtenstein hercegi gyűjtemény a mostani kiállítás legjelentősebb partnere, csaknem húsz alkotással járult hozzá a bemutató sikeréhez. Így most Budapesten kerülhetett először ismét egymás mellé Rubens nagyszabású *Decius Mus* sorozatának tőlük kölcsönzött egyik darabja – *A jóslat kinyilatkoztatása* –, illetve a madridi királyi palotából a festmény alapján ezüst és arany szálakkal szőtt különleges szőnyeg.

Jan Fyt: Madárkoncert (1658) olaj, vászon Copyright Liechtenstein, The Princely Collections, Vaduz-Vienna

Van Dyck két évtizeddel volt fiatalabb annál a Rubensnél, kinek műtermében a mester segédjeként kezdte meg művészi pályáját. Rubens a „legjobb emberének” tartotta. Nem csoda, hogy az ifjabb vetélytárs igyekezett mihamarabb kikerülni a „nagy fa árnyékából”, és Amszterdamból akár Genovába, Párizsba vagy Londonba költözött rövidebb-hosszabb időre. Hamarosan az arisztokrácia felkapott portrékészítője lett, sőt udvari festőként is befutott. Elegáns öltözetű, előkelő testtartású *Önarcképén* (1622-23) is látszik, hogy a főurakkal egyenrangúnak tartotta magát. Vessük csak össze *Filippo Francesco d'Este kutyával* (1634-35 k.) című képének hasonló alakjával!

Jobbára igényes és hiú modelljeinek idealizálásában is rutinos szakértőnek bizonyult. Az alacsony, csupán másfél méteres *I. Károly angol királyt* (1636-37 k.) díszruhájának pompájával, illetve környezetének nagyméretű elemeivel (márványoszlop és bársonydrapéria) próbálta mintegy megemelni. A kortársak által korlátoznak és rosszindulatúnak tartott testvérpárról festett kettős portréján (*Lord John és Bernard Stuart*, 1638-39 k.) ellenszenves jellemükről is eltereli a néző figyelmét feltűnően hivalkodó öltözködésük ábrázolása, valamint a keresetten díszes pózba állításuk révén. Amikor *Stuart Mária Henrietta hercegnő esküvői portréja* (1641) elkészítését kapta feladatul, a szülei által korán dinasztikus házasságkötésre szánt, alig kilenc éves gyermeklányt igyekezett minél érettebb nőnek feltüntetni. (A másfél méteres vásznat tavaly év végén szerezte meg a Szépművészeti Múzeum.)

A négyéves előkészítő munkával egybegyűjtött nagy festményválogatás méltó tálalásában a Régi Képtár vezetője és a tárlat kurátora, *Tátrai Júlia* művészettörténészé volt a főszerep. Figyelme mindenre kiterjedt. A tíz fő szekcióban bevezetésként megismerhetjük a XVII. századi Dél-Németalföld legjelen-

tősebb kulturális központjait, uralkodóit és művészeit. *Habsburg Albert és Izabella* regnálása alatt ért csúcsára az ellenreformáció, a katolikus hitélet virágzásával pedig a templomi célokra és magánáhitatra egyaránt festett oltárképek reneszánsza jött el. A rendezés a két régió – Flandria és Magyarország – gazdag múltra visszatekintő, kölcsönös kulturális kapcsolataira is kitekint, melynek egyik kulcsfigurája *Lipót Vilmos* főherceg volt. A flamand festők itáliai tanulmányútjainak részletezése, az ókori, a reneszánsz vagy a kortárs mesterek – köztük elsősorban *Caravaggio* – rájuk gyakorolt hatásának elemzése ugyanígy fontos kiegészítés.

A mitológiai, illetve bibliai ihletésű alkotások terjedelmes ciklusai után nem maradnak el a kor egyre növekvő polgári igényeinek kielégítésére szolgáló „aprómunkák” sem: a divatos vadászati, konyhai vagy vendéglői csendéletek mellett a tájak és az állatképek (házi vagy vadon élő szárnyasok, négy lábúak) is helyet kapnak. Drámai és lírai ábrázolások egyaránt akadnak köztük. A *Madárkoncert* (1658), *Jan Fyt* munkája, melyen kiterjesztett farkú páva, rebbenő szárnyú daru, tarka papagáj, kakas, liba, galamb és énekesmadarak kerültek egymás mellé.

„A flamand portré ezer arca” című részlegben a műfaj határait feszegetik az egyéni, páros és csoportos portrék, a családi körök, baráti vagy szakmai kompániák – a kortársak és az utókor számára – lakásbelsőben vagy természeti tájban történő megörökítései. A hatásos, olykor humoros záróakkord a korabeli hétköznapiakba és ünnepekbe betekintést engedő zsánerképek sora. Említsük csak az idősebb Pieter *Brueghel* méltán népszerű paraszti jeleneteit, amelyek a vaskos erotikát sem nélkülözik és *Adriaen Bruwer* kevésbé ismert *Vidám borivóját* (1634-37 k.). Az Európa-szerte elterjedt fabulák képi ábrázolásai – amelyekből szintén bőségesen merít a tárlat – a moralizálás és a satíra sajátos eszközeivel szolgálták a társadalom erkölcsi jobbítását.

Érdekes kortársi ráadás *Kicsiny Balázs*, a határainkon túl is elismert, hatvanas éveiben járó képzőművész erre a kiállításra készített életnagyságú plasztikája (*Végső vágás a képek birodalmában*, 2019). A haldokló Senecát ábrázoló két Rubens-festményből és az Afrikai halász hasonló alakú, ókori (a Louvre-ban őrzött) fekete figurájából kiindulva alkotott modern interpretációt. Színes fejű gombostűkkel Rubens-képek tépett, tarka papírdarabkáit rögzítette vasvázra. Az így megtestesült alak egy purhabból, fatáblából és digitális nyomatból álló „festményre” támad valódi ollókkal. Felsőtestét képeret övezi, de az említett elődképek ovális, antik kőmedencéjét itt mai, zománczott pléh lavór, a fekete márvány podesztet pedig fekete négyzet-talapzat helyettesíti. A mosdótálban a repró papírdarabkái bokáig érnek, az őszi avar színes faleveleire emlékeztetve... Érdemes tehát láttára elmélázni a latin mondás, a *Sic transit gloria mundi* (Így múlik el a világ dicsősége) örök érvényű bölcsességét...

W. I.

Kicsiny Balázs:
Végső vágás a képek birodalmában (2019)

vegyes alapanyag és technika Copyright Kicsiny Balázs, ,
Műtárgyfotó: Simon Zsuzsanna, Bognár Benedek